

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2023.14>

І. Макогін,

аспірантка кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАВДАННЯ, ЯКІ ПОСТАЮТЬ ПЕРЕД СЛІДЧИМ, ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ З НЕОБЕРЕЖНОСТІ, ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Постановка проблеми. Успішне розкриття кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я людини на пряму залежить від ефективності слідчих дій. Особливу увагу слід приділити такій категорії вбивств, як вбивство з необережності, оскільки досить часто такі справи є резонансними та мають широкий суспільний інтерес.

Слід зазначити, що в даній категорії вбивств, виникають певні складнощі в самому розслідуванні, так і в кваліфікації дій підозрюваного. Недостатня кількість наявності методичних рекомендацій з даного питання, призводить до уповільнення слідства та неправильної кваліфікації кримінального правопорушення. В подальшому такі дії тягнуть за собою затягування судового розгляду.

Такі дії порушують головну zásadu кримінального провадження щодо розумних строків.

Стан дослідження. Традиційно, з розвитком криміналістики, беручи до уваги роботи та розробки Г. Грота, значна увага приділялася розслідуванням вбивств. Проблеми розкриття та розслідування вищевказаної категорії справ підіймалися не одним поколінням науковців та було розглянуте у наукових працях таких вчених, як: М.С. Бокаріус, В.П. Колмаков, В.Ю. Шепітько, В.К. Весельський, Ю.П. Аленін, В.В. Тіщенко,

М.Г. Щербаковський, та інші. Однак, серед достатньої кількості наукових праць, відсутні методичні рекомендації щодо вирішення завдань, які постають перед слідчим під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 119 КК України.

У статті слід вказати на завдання, що постають перед слідчим під час розслідування вбивств, що вчинені з необережності. Особливу увагу слід приділити визначенню форми вини злочинця, ознакам, які вказують на умисел чи необережність, а також своєрідність вирішення цих завдань у певних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу.

Пізнання події кримінального правопорушення, осіб, що його вчинили та обставин провадження злочину, являють собою реалізацію певних логічних та послідовних прийомів пізнання, що йменуються слідчими (розшуковими) діями.

Значення слідчих (розшукових) дій полягає в тому, що це основний спосіб всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин кримінального правопорушення, а також досягнення його завдань. Ефективність певних слідчих дій залежить від умов сприйняття слідчим доказової інформації. Тож проведення таких дій спрямоване на раціональне досягнення конкретних цілей досудо-

вого розслідування, тому діяльність слідчого потребує значної організації.

Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) [1]. З початку внесення відомостей до ЄРДР напряду пов'язаний початок слідчих (розшукових) дій. Оскільки, слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [1].

Вивчення особи підозрюваного полягає не лише у встановленні його ознак, як суб'єкта кримінального правопорушення, але й визначенні певних інших характеристик, які прямо впливають на притягнення злочинця до відповідальності, а також призначення покарання, це завдання покладено на слідчого.

Однією із вищевказаних характеристик є вина, тобто вольовий момент, а саме усвідомлене спрямування розумових і фізичних зусиль на досягнення певної мети, або ж утримання від дій.

Слід вказати, що вітчизняний законодавець сприймає психологічну теорію вини, тобто для обґрунтування вини треба встановити, що особа, яка порушила кримінально-правову заборону, мала певне психічне ставлення до вчиненого діяння та його наслідків. Найбільших труднощів прибічники такого розуміння вини зазнають, коли треба пояснити наявність вини у діяннях, вчинюваних через недбалість [2, с. 6].

Законодавцем передбачено дві форми вини – умисел та необережність, які характеризують психічне ставлення особи до свого діяння, а також наслідку, що настав від дії чи бездіяльності. У розгляді вказаної категорії справ розглядається лише така форма вини, як необережність, що в свою чергу поділяється на самовпевненість та недбалість. У таких випадках особа неправильно

оцінює свою поведінку та її спричиняючі властивості, таким чином показує недостатню обережність.

Загалом обов'язок особи передбачити можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, може бути вказаний у самому законі, у спеціальних правилах, впливати із службових обов'язків, крім того ґрунтується на загальнообов'язкових, елементарних правилах співжиття у суспільстві, у процесі спілкування. Наявність такого обов'язку не може бути беззаперечним наслідком кримінальної відповідальності, насамперед слідчому потрібно встановити чи могла особа в обстановці, що склалася, передбачити настання шкідливих наслідків.

Щодо ознак, які можуть допомогти відрізнити умисел від необережності, то слід сказати, що прямий умисел має ознаки: усвідомлення особою суспільної небезпечності діяння, передбаченням нею суспільно небезпечних наслідків, бажанням настання цих наслідків, а непрямий умисел – усвідомлення особою суспільної небезпечності діяння, передбаченням суспільно небезпечних наслідків, небажанням настання цих наслідків, але свідомо припускала їх настання. Необережність, а саме кримінально протиправна самовпевненість характеризується передбаченням можливості суспільно небезпечних наслідків своєї дії або бездіяльності, легковажним розрахунком на їх відвернення, а кримінально протиправна недбалість – особа не передбачала можливості настання наслідків свого діяння, однак повинна була й могла їх передбачити.

Тож в ході проведення слідчих (розшукових) дій, знаючи ознаки різних форм вини, слідчий може визначити вектор розслідування, а також кваліфікувати діяння злочинця.

Щодо отримання первинних відомостей про факт вчинення кримінального правопорушення, внаслідок скоєння вбивства з необережності, аналізуючи слідчу практику можна

вказати, що такі дані правоохоронні органи отримують з різних джерел, зокрема:

- заяви близьких родичів потерпілого (жертви);
- повідомлення свідків чи очевидців, які затримали підозрюваного, або осіб, яким про факт вчинення такого правопорушення стало відомо з інших джерел;
- виявлення слідчим чи прокурором ознак кримінального правопорушення, унаслідок явки особи, що вчинила злочин;
- повідомлення з медичних установ, тощо.

Однак, слід враховувати можливість настання смерті особи від нещасного випадку чи природних причин, такі як хвороба, або ж настання старості.

Саме при вбивствах з необережності, своєчасне реагування на повідомлення про виявлений труп з ознаками насильницької смерті, інше повідомлення про вбивство, перші дії та прийняті рішення за цими повідомленнями сприяють висуненню і перевірці версій, збереженню слідів злочину, виявленню очевидців та вчиненню інших процесуальних дій, які можуть забезпечити швидке розкриття вбивства і встановлення винних осіб.

Вибір напрямку і програми розслідування будь-якого злочину, у тому числі й вбивство з необережності, напряму залежить від вихідної слідчої ситуації, яка склалася на момент початку досудового розслідування. Слідча ситуація – це сукупність сформованих на певному етапі умов – становища, стану й обстановки – розслідування, що сприймаються, оцінюються і використовуються слідчим для вирішення тактичних задач і досягнення загальних (стратегічних) цілей розслідування [3, с. 7].

Аналізуючи практику слідчих органів з розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 119 КК України, можна стверджувати, що

на етапі первинного збору інформації має бути виконано приблизний перелік завдань: визначено місце скоєння вбивства, встановлення особи жертви, причини її смерті, а також механізм дій злочинця.

Успішному виконанню вказаних завдань сприяє планування. Хоча планування і не є процесуальною вимогою, однак воно необхідне при розслідуванні кожного злочину.

В своїй основі планування передбачає висунення версій, виявлення доказів унаслідок логічного аналізу їх походження, ролі та значення. Розробка та перевірка версій дозволяє слідчому перейти від імовірних знань до точного, правильного пізнання сутності, фактичних обставин події, яка розслідується.

Висунення загальних версій є важливим етапом планування і має місце на тій стадії розслідування, коли вже проведені основні невідкладні слідчі дії. Аналізуючи одержані докази, слідчий висуває найбільш ймовірні версії, серед яких суттєве значення мають версії про осіб, які вчинили вбивство, і мотиви вчинення злочину. Залежно від одержаних матеріалів можуть бути висунуті такі слідчі версії:

- а) смерть є наслідком убивства;
- б) смерть є наслідком самогубства;
- в) смерть є наслідком нещасного випадку;
- г) природна смерть.

Щодо мотивів вбивства можуть бути висунуті такі версії:

- а) вбивство з метою заволодіння майном потерпілого;
- б) вбивство із помсти;
- в) вбивство з метою приховання іншого злочину і страху викриття;
- г) вбивство з метою позбавитися необхідності турбуватися про потерпілого чи з метою одержати свободу дій (вступити в інший шлюб, не сплачувати аліменти та ін.);
- г) вбивство у сварці, бійці;
- д) вбивство з необережності;
- е) вбивство при необхідній обороні.

Неприпустимо при розслідуванні притримуватися лише однієї версії, якою б правдоподібною вона не здавалася.

Висунення слідчих версій сприяє вирішенню таких питань:

- 1) чи вчинено вбивство в місці виявлення трупа;
- 2) шляхи проникнення вбивці до місця злочину або виявлення трупа;
- 3) діяла на місці злочину одна людина чи декілька;
- 4) які зміни на місці події залишив убивця;
- 5) тривалість перебування вбивці на місці події;
- 6) час вчинення убивства (час доби);
- 7) положення жертви і вбивці в момент убивства;
- 8) які дії, крім убивства, вчиняв злочинець на місці злочину;
- 9) які предмети залишив убивця на місці злочину;
- 10) які сліди з місця події могли залишитись на вбивці;
- 11) хто і звідки міг бачити і чути, що відбувалося [4, с. 13-14].

Окрім планування, ефективність розкриття вбивств з необережності залежить від правильної побудови версій і подальшої їх перевірки.

При перевірці більшості версій даного виду кримінального правопорушення необхідно вжити такі заходи: перевірити осіб, що проживають на території місця вчинення злочину, особливо звернути увагу на тих осіб, що були раніше судимі за аналогічні кримінальні правопорушення; зробити вибірки осіб, що притягувалися до адміністративної відповідальності на даній території, або перебувають на обліку в закладах охорони здоров'я в силу свого захворювання; відпрацювання осіб без певного місця проживання та безробітних.

Аналізуючи слідчі ситуації, що можуть виникнути при вбивстві з необережності, слід вказати, що в наукових колах вони недостатньо досліджені. Основою для їх розробки

є дослідження обстановки вчинення злочину та ступінь обізнаності працівників правоохоронних органів про обставини вчиненого правопорушення.

Під час проведення огляду місця події можуть виникнути такі типові слідчі ситуації:

1. Встановлено особу жертви, і слідчий має дані про особу злочинця, вбивство вчинено в умовах очевидності.

У цій ситуації завданням слідчого є пошук та закріплення доказів шляхом проведення огляду місця події, подвірних, квартирних обходів, допиту свідків, огляду і допиту підозрюваного. Якщо злочинець переховується, то основне завдання слідства – встановити місця його перебування і вжити заходів до його виявлення та затримання. У разі обізнаності слідчого про місця ймовірного знаходження злочинця доцільно провести тактичну операцію «Затримання злочинця», яка включає в себе комплекс таких дій та заходів, як: затримання, обшук особи затриманого, його освідування, обшук за місцем його проживання та останнього перебування, огляд вилучених предметів, призначення необхідних експертиз [5, с. 117].

2. Встановлено особу жертви, але відомості про особу злочинця відсутні.

Основним напрямом розслідування в цієї ситуації є отримання даних щодо особи злочинця шляхом проведення таких дій: огляд квартири вбитого, вилучення і огляд документів, пов'язаних з його особою, допит родичів, знайомих, колег, сусідів. За наявності такої ситуації необхідно дослідити обставини пов'язані з особою потерпілого, а саме такі, як: а) соціально-демографічну та етично-психологічну характеристики; б) спосіб життя, наміри, плани, інтереси, захоплення, обставини їх реалізації; в) коло зв'язків, знайомств і осіб, з якими загиблий підтримував або встановлював тимчасові контакти, характеристика цих осіб.

3. Відомості про жертву вбивства та особу вбивці відсутні.

У цій ситуації всі слідчі (розшукові), негласні слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії повинні бути підпорядковані такому завданню як – встановлення особи вбитого. Для виконання цього завдання доцільно проводити наступні слідчі (розшукові) дії та організаційно-перевірочні заходи:

- 1) огляд місця події;
- 2) огляд трупа;
- 3) призначення та проведення судово-медичної експертизи;
- 4) допит свідків;
- 5) «туалет» трупа;
- 6) пред'явлення трупа для впізнання;
- 7) складання карти невідомого трупа;
- 8) дактилоскопіювання трупа;
- 9) фотографування його за правилами впізнавальної зйомки і виготовлення фотопортрета;
- 10) подвірньо-поквартирний обхід в районі виявлення трупа;
- 11) перевірка особи загиблого за криміналістичними обліками;
- 12) зіставлення фотознімків невідомого трупа з фотографіями в «оперативних альбомах»;
- 13) підготовка і розсилання ориєнтування і фотографій невідомого трупа в районні, місцеві й обласні відділи МВС України [6, с. 98-99].

Отже, методика розслідування вбивств з необережності обумовлюється особливостями механізму їх вчинення, що знаходить відображення у криміналістичній характеристиці злочинів даного виду. Місце, час та обстановка кримінального правопорушення, передбаченого ст. 119 КК України має велике значення, оскільки суттєво впливає на визначення завдань розслідування, що постають перед слідчим. Саме на початковому етапі розслідування закладається підґрунтя для подальшого успішного розслідування кримінального правопорушення. Таким чином, слідчий, знаючи форму вини

злочинця, маючи чіткий вектор поставлених завдань, швидко та ефективно розслідує злочин, що забезпечує основний принцип кримінального провадження.

Кримінальні правопорушення, передбачені статтею 119 КК України є не менш резонансними та складними при їх розслідуванні, ніж інші злочини проти життя та здоров'я людини.

Найважливішим завданням оперативно-розшукових та слідчих органів є швидке розкриття злочинів. Складність розслідування кримінальних правопорушень таких як вбивство з необережності, зазвичай, зумовлена відсутністю свідків, досить великою кількістю версій розслідування, характером речових доказів, іноді навіть інсценуванням обставин події.

Методика розслідування злочину розробляється та успішно застосовується, як типова програма дій слідчого на певних етапах розслідування. Вона на пряму залежить від версій, що постають перед слідчим, на певному етапі розслідування.

Версії, що будуються в ході розслідування, дають слідчому напрями пошуку необхідної інформації, яка зможе підтвердити або спростувати певні припущення. У статті вказано певні слідчі ситуації, завдання, які постають перед слідчим та напрями їх розслідування.

Саме виходячи з перелічених версій, слідчий може планувати розслідування, визначити зміст і порядок діяльності з установлення факту кримінального правопорушення, усіх його обставин і винних осіб з найменшою витратою часу й сил.

Не менш важливим, при розслідуванні даної категорії кримінальних правопорушень, є встановлення форми вини, тому у статті наведено ознаки, за якими слідчий може їх відмежувати.

Таким чином, у статті наведено певні рекомендації та версії подій, а також шляхи їх вирішення, які можуть допомогти слідчому в ефективному та своєчасному розкритті кримінальних проваджень, передбачених ст. 119 КК України.

Ключові слова: вбивство з необережності, слідчі дії, типові слідчі ситуації, планування розслідування, форма вини.

Makohin I. The tasks facing the investigator in the investigation of negligent homicide and ways to solve them

Criminal offenses under Article 119 of the Criminal Code of Ukraine are no less resonant and complex in their investigation than other crimes against human life and health.

The most important task of detective and investigative agencies is to solve crimes quickly. The complexity of investigating criminal offenses such as negligent homicide is usually caused by the absence of witnesses, a rather large number of versions of the investigation, the nature of the material evidence, and sometimes even staging of the circumstances of the incident.

A crime investigation methodology is developed and successfully applied as a standard program of actions for an investigator at certain stages of an investigation. It directly depends on the versions facing the investigator at a certain stage of the investigation.

The versions that are built during the investigation give the investigator directions for finding the necessary information that can confirm or refute certain assumptions. The article identifies certain investigative situations, tasks faced by the investigator and directions of their investigation.

It is on the basis of these versions that an investigator can plan an

investigation, determine the content and procedure for establishing the fact of a criminal offense, all its circumstances and perpetrators with the least amount of time and effort.

Equally important, when investigating this category of criminal offenses, is the establishment of the form of guilt, and the article provides the signs by which an investigator can distinguish them.

Thus, the article provides certain recommendations and versions of events, as well as ways to resolve them, which may help the investigator in the effective and timely disclosure of criminal proceedings under Article 119 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: negligent homicide, investigative actions, typical investigative situations, investigation planning, form of guilt.

Література

1. Кримінально процесуальний кодекс України від 13.06.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Докладний аналіз кримінально-правових концепцій вини див. у: Вереша Р.В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. К. : Атіка, 2005. С. 6–57.
3. Веліканов С.В. Класифікація слідчих ситуацій в криміналістичній методіці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2002.
4. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. К. : «Центр учбової літератури», 2015. С. 544.
5. Криміналістика : Навч. посіб. / Авт. кол. : Р.І. Благуца, Р.І. Сибірина, В.М. Бараняк та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. Львів : ЛьвівДУВС, 2010. С. 539.
6. Криміналістика : навч. посіб. Мін. освіти і науки, молоді та спорту України, рекоменд. Мін. освіти і науки, молоді та спорту України. Київ : Атіка, 2012. С. 495.